

Forfatter: Sthen, Hans Christensen

Titel: En liden Vandrebog

Citation: Sthen, Hans Christensen: "En liden Vandrebog", i Sthen, Hans Christensen: *En liden Vandrebog*, udg. af JENS LYSTER ; JENS HØJGARD , Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, C.A. Reitzel, 1994, s. 179. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-sthen01val-shoot-idm140299311296256/facsimile.pdf> (tilgået 25. april 2024)

Anvendt udgave: En liden Vandrebog

Efterskrift

Digteren og udgiveren

Hans Christensen Sthen (1544-1610), skolemand, præst og forfatter, er født den 25.11.1544 i Roskilde. Om de tidligste år vides kun, hvad han selv beretter i et selvbiografisk fødselsdagsdigt (Vb 61), at »i min ungdom faldt fader og moder mig fra/ men du Herre monne trohig med mig stå«. Selvbiografiske oplysninger om hans egen eller hans forældres overgang til lutherdommen kan muligvis gennne sig i beskrivelsen af »den unge teolog Job, der var aftræden fra sine fædres religion og var kommen til Abrahams tro« (Tr). Netop i hjembyen Roskilde levede den gamle tro videre længe efter reformationen.

Om studietiden véd vi intet, da Sthen ikke ses at være indskrevet i nogen universitetsmatrikel. Formodentlig har han studeret i København, muligvis også ved en tysk læreanstalt. Eneste vidnesbyrd om et besøg i Tyskland stammer først fra 1602, hvor han omtaler en mdskrift med forgyldte bogstaver, »jeg har set på et benhus *in Germania*« (Lpr). Måske er det et fingerpeg om et ophold i Braunschweig, at Sthen i sit tidlige skrift *Cypr* optager stof af både Joachim Mörlin og Andreas Pouch, der i begyndelsen af 1560'erne virkede her som hhv. superintendent og latin-skolerektor. I fødselsdagsdigtet nævnes »gode venner både ude og hjemme/ som mig til det bedste skulle fordre og frenne«. Blandt vennerne hjemme har man gættet på, at Christoffer Valkendorf, hvem Sthen har dediceret *Cypr* og kalder »min gunstige Herre oc Mæcenat«, kan have støttet Sthen i hans studietid i København. Men Valkendorf var i de år fraværende fra hovedstaden, så en evt. personlig kontakt daterer sig nok først fra 1574, da Valkendorf blev rentemester med ansvar for Øresundstolden.

I 1565 blev Sthen fra København kaldet til skolemester eller

rektor for latinskolen i Helsingør. Formodentlig har han da allerede gjort tjeneste som hører et par år ved en københavnsk skole. I alt fald kan han i fødselsdagsdigtet fra 1588 skrive, at »i seks og tyve år har jeg arbejdet og tjent/ i skole og kirke, som Gud er bekendt«. Allerede året efter, den 12.7.1566, ombyttede han, på byrådets opfordring, rektorstillingen med en ansættelse som kapellan ved Skt.Olai. Med dette embede forenede han snart igen, fra 6.11.1570 til slutningen af november 1574, sin gamle rektorstilling. I 1570 forpligtede han sig til hver lørdag efter middag »at sjunge diskant i koret til aftensang, ungdommen derned at øve og forbedre«. Sandsynligvis har det også hørt til rektors bestilling at lede korsangen ved bryllupper. Til borgmester Henrik Mogensens bryllup 3.2.1572 digtede Sthen en ny brudesang til afløsning af den gamle katolske Mariskjoldvise, *Det er haade gaat oc lader vel*, en oversættelse fra tysk. Med sine elever opførte han på rådhuset eller kirkegården »spektakler og lege«, dramatiske forestillinger, til jul, fastelavn og pinse. Et bevaret anonymt skuespil *Kort Vending* fra den tid antages at være forfattet af ham, idet passager herfra går ordret igen i hans læredigt *Lyckens Hiul* over samme tema: altings omskiftelighed. Stykket har sin ide og centralfigur Kort Vending fra Hans Sachs' *Bald-anderst*, 1531, og udvikler i øvrigt sit tema gennem en række monologer, lagt i munden på et galleri af tidstypiske personer.

Ved siden af embedspligterne udfoldede Sthen sine evner som forfatter, oversætter og udgiver af opbyggelsesbøger. Allerede i 1571 debuterede han med *Christelige oc vdkaarne Boner, for alle Stater, oc for allehaande Nød oc Trang* (AV), der er en dygtig oversættelse af Johann Habermanns eller Johannes Avenarius' populære bonnebog *Christliche Gebet*, 1565. Oversættelsen blev en bestseller og kom i nye oplag i 1577, 1594, 1601, 1605, 1642 og 1643 og muligvis også senere, foruden at bogens morgen- og aftenbonner til hver ugedag vandt indpas i mange andre samlinger gennem hele 1600-tallet og et godt stykke ind i det følgende årh. Dispositionen i Avenarius' bonnebog med otte bonner til hver ugedag er efter jesuitisk forbillede, men lod sig uden stort

besvær overføre på en luthersk husandagt. Bønnernes styrke er et sprog, som er ladet med bibelske mindelser og citater. Allerede den danske 1.udg.1571 er udvidet med et tillæg, hvor Sthen har samlet en række af ham selv oversatte bønner. Det må ses som en anerkendelse fra biskop Poul Madsens side, at en af disse sidste bønner blev optaget i Alterbogen 1574. At også andre straks havde blik for bogens kvalitet, fremgår af, at Lorentz Benedicht et par år efter indlemmede 31 af dens bønner i sin egen samling *Nogle merkelige vdkaarne Bøner*.

I 1572 eller 1574 udgav Sthen iflg. Lyschander en nu tabt levnedsskildring om Johan Hus. Er der også her tale om en oversættelse, er Johann Agricolas *Traegedia Johannis Huss* et muligt forlæg. Sthens *Vita Johannis Hus* kan have været blandt de »spektakler», som latinskolens rektor opførte med sine elever.

I 1578 kom *En liden Haandbog, som indeholder allehonde nyttige Offuelser vdi Gudelighed oc smukke trostelige Bøner oc Løffsange, som mand kand daglige bruge* (Hb). En del af indholdet er oversættelser eller Sthens egne kompilationer, bl.a. fra AV. Af bogens ti sange kendes stadig julesalmen *Nu ville vi siunge oc vere glad*. Hb giver bl.a. kasuistiske anvisninger på fromhedsøvelser, exercitiæ, under den daglige husandagt, og også i denne bog aner man katolske forbilleder. Anliggendet er bl.a. at bevare en gammel folkelig fromhed i aftagende og evt. ved nytolkninger transformere den over i den nye tros baner. Sthen har blik for, at ikke alt det gamle er ubrugeligt. Hb blev vel modtaget og kom i nye oplag i 1584, 1589, 1592, 1609, 1610, 1616, 1625 og 1632.

Inden udgangen af 1578 blev en af de pestepidemier, der med jævne mellemrum hjemsøgte landet, anledning til udgivelsen af endnu en opbyggelsesbog, *En Predicken Cæcilij Cypriani i en suar Pestelentz tid jaar 1321 Aar [siden] (Cypr)*. Denne prædiken fandtes i oversættelse på en række europæiske sprog, og det faldt altså i Sthens lod at oversætte den til dansk og dertil at føje tematisk beslægtet stof af Joachim Mörlin, Joh.Gigas, Joh. Mathe-sius, Andreas Pouch, Lucas Bacmeister m.fl. Skriftet blev, som ovenfor nævnt, tilegnet rentemester Christoffer Valkendorf. De

følgende års epidemier bortrev otte af Sthens egne børn. Han satte et nu forsvundet epitafium over dem i Skt.Olai Kirke den 9.9.1580. Dets tekst indgår i fødselsdagsdigtet Vb 61,43-63. Året efter udgav han til sin egen og nogle venners trost *En liden Trostscrift. For alle Christelige Forældre, naar deres børn bliffuer siuge eller hensoffuer i Herren* (Tr). Kernen heri er et tilsvarende skrift *Trost der Eltern*, 1559, af den meget produktive opbyggelsesforfatter Georg Walthar. Sthen har imidlertid formået med heldige udvidelser at digte videre på forlægget, så det nu fremstår som et dybt personligt og gripende udtryk for hans egen levende forkyndelse. Fra samme år er bevaret en udg. af læredigtet *Lyckens Hiul*, der muligvis er udkommet tidligere (dedikation 30.11. 1579) og kendes i nye oplag så sent som 1737. Temaet er lykkens omskiftelighed, som eksemplificeres med personer fra Bibelen og den klassiske oldtid.

I 1581 erhvervede Sthen magistergraden ved Universitetet i København sammen med Albert Hansen, hans efterfølger i rektorstillingen og senere biskop i Ålborg. En venskabelig forbundelse mellem de to antydes af, at Sthen i Hb indføjede Albert Hansens navn som akrostikon i en salme (Hb 53) og senere udgav en salme af Albert Hansen (Vb 45), der kvitterede ved at optage Sthens *Suange wi aff Hiertens grund* (Hb 14) i sin reviderede udgave af Reravs salmebog 1582.

Den 14.4. 1583 kom Malmøs borgmester Jacob Fectul til Helsingør med sit byråds kaldelsesbrev på sognepræsteembedet ved Skt.Petri i Malmö og det dermed forbundne embede som provst for Oxie Herred, og Sthen antog kaldelsen. Han fulgtes til dørs af de varmeste anbefalinger fra sit gamle byråd, der kaldte Gud til vidne på, at de alle langt hellere havde set, at han var blevet i Helsingør.

Også Sthens forgænger i sognepræsteembedet blev hentet fra Helsingør og åbenbart med så stort held, at man nu ville gentage successen. De økonomiske vilkår som sognepræst i Malmö var ikke at foragte. Foruden sin årsøn oppebar Sthen honorar som prædikant på Malmöhus og som medlem af bestyrelsen af

Jørgen Kocks stiftelse for byens fattige. På grundlag af disse gode indkomster suppleret med indtægterne fra et efterhånden omfattende forfatterskab kunne han etablere sig, først i en gård i Rundelstræde og fra 1585 ganske fornømt i den kirken tilhørende gård i Degnestræde, som han vederlagsfrit kunne disponere over som embedsbolig, indtil han endelig i 1591 flyttede til det store gårdkompleks ved den lange Adelgade, som han i 1589 havde købt. I boopgørelsen af 13.11. 1610 findes en indgående beskrivelse af det smagfulde og rigt udstyrede hjem, hvortil også hørte et stort bibliotek, der af ejeren var vurderet til ikke mindre end 3000 daler.

Den person, som dér havde sit virke, er af Lyschander karakteriseret med ordene: en mand, der færdedes hjemmenvant både i teologien og i de verdslige videnskaber, en lysende begavelse, der nød høj agtelse for sine folkelige prædikener, tiltalende af væsen, fornøjelig og venlig i samtale, en glimrende taler og digter, en flittig og heldig oversætter.

Året efter sin tiltræden i Malmö udgav Sthen *Saligheds Vey* (SV) i anledning af bryllupper mellem et tidligere sognebarn fra Helsingør og en borgerdatter fra Malmö og byggede på den måde bro mellem sin gamle og nye menighed. SV rummer en udlægning af Davids 1. psalme i spørgsmål og svar. Heri rettes drøje hug mod den romerske pave og antikrist og i særdeleshed det »ny, skadelige, forgiftige jesuitiske ukrudt«, der listigt virker til den arme ungdoms forførelse og grusomme forledelse. Den skarpe tone overrasker, når man betænker, at Sthen tidligere havde oversat en jesuitisk inspireret bønnebog og i årene 1600-1605 lod sine sønner Hans, Frans og Gabriel studere hos jesuiterne i Braunsberg. Måske har Sthen i det lutherske arnested Malmö haft brug for i embeds medfør at lægge afstand til den pavekirke, hvis kvaliteter han på visse områder ikke var blind for. I øvrigt bygger psalterudlægningen i SV på et tilsvarende skrift af den bevidst antijesuitiske, gnesiolutherske Josva Opius, især kendt som en uforfærdet prædikant for den store evangeliske menighed i Wien 1577-81.

At Sthen havde et klart blik for den slendrian, der prægede hans egen nye menighed, hvor det evangeliske engagement fra 1528 var blevet gammelt i mellemtiden og havde udartet til skodesløs ligegyldighed og formløshed, fremgår af en *Contract om lørdagsprædiken och om messen och altertienisten*, dateret 6.12.1586, som sikkert er kommet til på Sthens initiativ, og som hver lørdag eftermiddag efter aftensangen indfører en påmindelsesprædiken for alle dem, der vil gå til undervisning og dagen efter modtage nadveren. »paa det ved saadan underwijsning och formaning den gamle adamske groffhed och kødelig menniske kunde i nogen maade tuingis och driffuis til undergang«. Vi møder her den kompromisløse ildhu, som kommer til syne i Sthens stærke emblem med den årvågne hane, der kalder til kamp med fanfaren *Sic et non aliter* (således og ikke anderledes) vel vidende, at kampen har sin pris (korset på ryggen). Samme ildhu lægges for dagen på det møde den 7.3.1595 i Jørgen Kocks stiftelse, hvor det konstateredes, at byrådet havde gjort betydelige lån i stiftelsens midler, uden at renterne var kommet de fattige til gode. Da den midkære provst gjorde indsigelser, blev han »overfused for raad og rets«, og fortørnet spørger han i en privat optegnelse. »om det er den tack, mand skal haffue/ for erlig tro tieniste mange aar och daffue?»

Formodentlig i begyndelsen af 1589 udkom *En liden Vandrebog: Indeholdendis atskillige smucke Boner oc trostelige Sange, mei nogle nyttige Lifs Regle i artige Rijn befattede (Vb)*. De elleve oplag, som kendes i dag, det sidste fra 1696, vidner om Vb's store udbredelse. Det er i denne uanselige bog, tænkt som gudelig og opbyggelig tidsfordriv for rejsende, at hovedparten af Sthens åndelige viser findes. Bogens opbygning ligner Hb, men prosaen i denne er nu omsat til poesi. Det billede af Sthen, som vi allerede tidligere har modt: et menneske, der er åben og opmærksom over for alle signaler i tiden, udkrystalliserer sig i disse poetiske arbejder. Den bekymrede forventning til det forunderlige og forskrækkelige år 1588 (med dommedag og Kristi genkomst) finder sit klassiske evangeliske svar i den »christelige Supplicatz»

(bønsskrivelse) *Herre Jesu Christ, min Frelser du est* (Vb 42) og i den dermed åndsbeslægtede *O Gud efter dig mig forlænger* (Vb 43). Den middelalderlige fromhed, der fandt sine ypperligste udtryk i den hellige Bernhards prædikener, dukker op i Vb 39 om den himmelske rådslagning mellem Gud og hans fire døtre. At Sthen har blik for de rige muligheder, der ligger i samtidens populære elskovsviser, i deres henførende rytme, ordvalg og melodi, som kilde til inspiration for en ny salmedigtning, fremgår af Vb-tillæggets »christeligt forandrede viser«, *Guds Naade jeg altid prjse vil*, T-36, og *Et trofast Hierte, O Herre min*, T-37 og den førnævnte Vb 42. Her vovede Sthen pelsen, til det bigotte borgerskabs og en finkulturel kirkeligheds fortrydelse, men til almuens opbyggelse. Der er også eksempler (Vb 39-40) på bevidst moddigtning af samtidiges gudelige viser. Denne praksis giver baggrund for også at forstå Sthens emblem med hanen om kontrafakturdigteren, der med et »sic et non alter« sætter både den teologiske og litterære middelmådighed på plads. Af særlig høj karat er morgensangen *Den mørke Nat forgangen er* (Vb 37) og aften- eller natsangen *Den liuse Dag forgangen er* (Vb 38). Med sin morgensang, der kombinerer dagvisen og skabelsessangen, er Sthen den første, der indfører en naturlyrisk indgang i en morgensalme og bliver derved ophavsmand til en fornem dansk tradition, der videreføres af Kingo, Ingemann og Jakob Knudsen.

Fra de efterfølgende år er bevaret endnu et par småskrifter. I 1592 kom *Geistlig Husnaad* (GH), der er en udlægning af Davids 128. psalme, som Sthen betragter som en bryllupssang til pris for den hellige ægtestand. Ægteskabet, den gode hustru, den ægte-skabelige kærlighed og dens frugter er et tilbagevendende tema i forfatterskabet. I GH har Sthen gjort et bemærkelsesværdigt, omend ikke særlig heldigt forsøg på, i en gendigtning af Ps. 128, at leve op til de nye krav om stavelsestalling og regelret versebygning.

Sammen med GH er også trykt *En god forfaren Persons trohædige Formaning oc Sendebreff til en fin yng Person* (SB) med en række gode råd til sendebrevets (fiktive?) adressat, der skal til at gøre

høftjeneste, men brevet sigter også mere generelt mod at være en lærebog for tyende. Hele udgivelsen er en velkomsthilsen og nytårs gave til den nye lensmand på Malmöhus, Hak Holgersen Ulfstand, krigshelt fra syvårskrigen og nu den unge Christian IV's hovmester.

I modsætning til det spændte, til tider fjendtlige forhold, som snart synes at være opstået mellem den mdkære provst og de gamle etablerede og indgiftede borgerfamilier i Malmö, der ikke ville lade sig noget sige af en tilflytter, synes Sthen at have stået på god fod med sine foresatte og egnens adelige familier, der har vidst at værdsætte ham. Familien Sparre på Svaneholm Slot lod i 1595 to nye klokker i Skurup Kirke forsynes med lange versificerede indskrifter af Sthen. Aret forinden havde han tilegnet familien Sparre sin nye udgave af AV. Da fru Mette Ulfstand blev begravet i Bara Kirke den 16.5.1602, blev det Sthen, der under biskop Mogens Madsens sygdom måtte holde ligprædikenen, en udlægning af Ps.90 (Lpr). Den blev siden udgivet efter tilskyndelse fra afdødes svigersøn Sivert Grubbe, der netop var tiltrådt som ny lensmand på Malmöhus. Allerede måneden efter gjorde biskoppen igen brug af malmoprovsten, der på landemødet i Lund den 29.6. 1602 talte om tiggeri og fattigdom. Ved samme lejlighed talte biskoppen selv mod jesuitterne og advarede navnlig mod skolen i Braunsberg, hvor jesuitterne ligesom edderkopper havde udspændt deres væv for at fange ubefæstede ungdomme fra Nordens lande!

Det var formodentlig en gammel, men stadig levende interesse for pædagogik, der fik den fhv.latin skole rektor til at gøre brug af jesuitternes skolevæsen til sine egne sønners uddannelse. Jesuitternes undervisningsmetoder, særlig i latin, stod langt over de samtidige protestantiske. Sthen kan være blevet bevidst om dette gennem sit nære forhold til den jesuitisk sindede Jens Aagesen, der i årene 1596-1605 var en særdeles respekteret rektor for latinskolen i Malmö.

Fra Sthens hånd er der fra malmöårene bevaret en række notatsamlinger, der viser hans personlige interesse for den del af

pædagogikken, der vedrører formidlingens kunst. Foruden en større ordsprogsamling findes også en påbegyndt eksempelsamling med lystige småhistorier. Andre notatsamlinger rummer fyldige uddrag af skrifter af gamle og nyere forfattere (Seneca, Melanchthon, Hemmingsen m.fl.) af filosofisk og moralsk-religiøs art. En række af Sthens optegnelser er af formal-stilistisk karakter med prædikendispositioner, suppleret med selvstændige refleksioner og aforismer.

I året 1600 synes striden mellem magistrat og provst at kulminere i en hyklerisk bønsskrivelse fra magistraten til kongen om at befordre deres sognepræst – som «nu med Svaghed og Alderdom fast belades, og med Tiden vil falde hannem meget besværligt hans Præsteembede og den store Menighed og Almue her udi Byen med tilbørlig Tjeneste at kunne forestaa» – til det netop ledige embede som sognepræst for Tygelø og Klagstrup uden for Malmø og således tilgodese «hans flittige, lange og tro Tjeneste udi det hellige Prædikeembede, saa og denne hans høje Alderdoms Skrøbelighed og Vilkaar». Kongen imødekom henvendelsen og bad i en skrivelse af 18.7.1600 lensmand Christian Barnekow på Malmøhus om at foreholde sognemændene i de nævnte sogne kongens «naadigste og alvorlige Vilie», så Sthen kunne blive lovlig kaldet dertil. Der har næppe i forflyttelsen ligget noget krav til Sthen om at flytte ud i landsognet, eftersom den hidtidige sognepræst havde dispensation til at varetage sit embede fra en bolig inde i byen. Da der imidlertid ikke kom noget som helst ud af kongebrevet, må vi slutte, at kongen er blevet ført bag lyset, og at Sthen aldrig selv har ønsket denne forflyttelse. «Alderdommens Skrøbelighed» hos den 55-årige provst har heller ikke været mere fremskreden, end at han, da hans første hustru døde i 1602, giftede sig igen samme år med en datter af den lærde og ansete lundekannik magister Oluf Stisen, sognepræst i Burlov. Med hende fik han fem børn.

Kort før sin anden hustrus død indgav Sthen den 27.3.1607 til Malmø rådstueret sin afskedsbegæring, stilet til kongen, i hvilken han beretter, at han har ladet sig bruge både i skoletje-

neste og kirketjeneste nu i fulde 44 år, også i kongens salig faders tid, som jeg »tidt haffuer predicket och gjort tjeneste faare. Nu er ieg kommen til en stoer suaghed oc skrøbelighed paa min alderdom» og beder om at blive fritaget for tjeneste »som en gammel lantzknect, der har vdiuent, er vdracht, vdarbedit, der nu icke kand gøre fyllest mere for sin sted, øyene kand intet se, føderne inter bere kroppen, maal, rost, hugkommelse och alting slar mig fejl...«. Det fredelige otium, som Sthen vel har håbet på, blev der dog ikke noget af. Da han i december samme år giftede sig for tredje gang med en ung kone, der også nåede at føde ham et barn, brød der en storm løs, idet sønnerne af hans første ægteskab og slægtninge til deres endnu umyndige halv søskende havde håbet på at arve udelt bo. De sidste par år af Sthens liv blev et ragnarok af gentagne boopgørelser, ophidsede familieopgør, stævninger, anklager for arvesvig med efterfølgende klækkelige bøder, gensidige beskyldninger og hadefulde myrder. Hertil kom, at der givetvis blev pustet til ilden af en magistrat, som havde et gammelt regnskab at gøre op og nu mente at kunne tage en sod hævn med loven i hånden.

De voldsomme sammenstød mellem far og sønner må have været bitre erfaringer på det sidste for den engang så borneglæde præst, der om ægteskabet og dets frugter havde skrevet, at »børn de ere Guds særlige gaver«. I Tr møder vi sådanne udbrud som »Ah Børn de gaar fra Hiertet, oc gaar igien til Hiertet!« På sine gamle dage erfarede Sthen på en ny og smertelig måde, hvorledes børn kan volde hjertesorg.

Midt under disse uværdige forhold døde den gamle digter og præst, i april eller maj 1610. Han blev stedt til hvile foran alteret i Skt.Petri Kirke, ikke langt fra Jørgen Kocks grav. Gravstenen findes nu ikke længere.

Medens Sthens navn og livshistorie er ukendt for de fleste i dag, hører hans salmer stadig til de hyppigst sunne i vore kirker. Det er bemærkelsesværdigt i betragtning af det vældige åremål, der ligger mellem deres tilblivelse og vor tid.

Tonen i hans salmer er lavmælt. Det er ikke tilfældigt, at de netop ikke føres frem som *salmer* endelige *hymner*, men som bønner, anrøbelser, bekendelser, klagemål, klageviser, kristelige viser og taksigelser. Hvad de mangler i hymnens patos og prunk og i unspirationens og visionens vingefang, har de til gengæld i bønnens underlighed og i fortroligheden med menneskelivets fald og fornødrelser. Sthen digter om og for det bange menneske, for de ydmygede og sårede. Han er selv en af dem. Han kender bekymringen over verden og dens ondskab og vcd, hvor lidt han tør stole på selv sine bedste venner. Stole på sig selv kan han heller ikke. Han svigter jo også. Han slår ikke til i forholdet til sine nærmeste, han er svag og hjælpeløs, hans kræfter tager af, hans sanser svækkes, hans sanvittighed anklager ham. Der er kun ét sted i verden, hvor der er hjælp at hente, i gudsforholdet, i troen på Kristus, der ene af alle kan fri ham ud af angst og nød. »Du er min trøst«, »Du kan mig bedst husvare«, »Du vil mig aldrig undfalde« – disse vendinger varieres atter og atter og vidner om en prøvet gudstro.

Parret med et uontvisteligt talent for poesien frembragte denne gudstro en betydelig dansk salmedigtning allerede et århundrede inden Kungø, den tidligste af vore store salmedigtere, som vi traditionelt tæller på tre fingre. Hvis man tør røre ved det urorlige tetal og rette det til et firtal, vil Sthen med ære kunne indtage fjerdepladsen – eller førstepladsen, om man vil – i dette gode selskab.

Bogrlit Lyschander, JacobsenHT 529-34, BH i Omrids 26f, Cavalin II 5-7, Kh.Sami VII 1869-211, RørdamMHD 660f, Skaar I 233-35, RørdamLPH 305-22, Brandt, Isberg I 51-68, Weibull, H FRørdam i DBL I XVI 1902 419-22, Frandsen, Walde, Ernst Frandsen i DBI 2 XXII 1942 591-94, Carlquist Ser 2, II 1948 23-32, 393, Mallng VII 258-265, Hølk 295, 301, 303f, 319, 334f, 350f LysterFO, LysterEk, LysterAV, LysterNS, LysterEp, LysterThmit 321-24, Jens Lyster i DBL3 XIV 1983 107-09, DgC IV 1987 233-90, Brummer Om Sthens emblem se Mogens Haugsted i Fund og Forskning II 1955 42ff Om Sthens bømærke se Allan Tønnesens Helsingørs bømærker, Kbh 1968 109 nr 607